

Bożena Szewczul

Obowiązek przeprowadzania wizytacji kanonicznej w instytucjach zakonnych

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 57/3, 19-39

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

S. BOŻENA SZEWCZUL WNO
Wydział Prawa Kanonicznego
Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

OBOWIĄZEK PRZEPROWADZANIA WIZYTACJI KANONICZNEJ W INSTYTUTACH ZAKONNYCH

Treść: Wprowadzenie. – 1. Pojęcie i historia wizytacji kanonicznej w instytutach zakonnych. – 1.1. Sposób przeprowadzania wizytacji. – 1.2. Cel wizytacji kanonicznej. – 1.3. Wizytacje dokonywane przez biskupa diecezjalnego. – 2. Wizytacja kanoniczna według KPK/1983. – 2.1. Konieczność wizytacji kanonicznych. – 2.2. Częstotliwość wizytacji. – 2.3. Wizytacja jako wizyta kompletna. – 2.4. Umiejętność słuchania przez wizytatora. – 2.5. Obowiązki wizytowanych zakonników. – 2.6. Przydatność informacji wizytacyjnych. – 2.7. Czas po zakończeniu wizytacji. – 2.8. Wizytacje kanoniczne zarezerwowane dla biskupa diecezjalnego. – Zakończenie.

Wprowadzenie

Zagadnienie wizytacji kanonicznych przeprowadzanych w instytutach zakonnych życia konsekrowanego zostało uregulowane w obu Kodeksach Prawa Kanonicznego. Pierwszy z nich, Pio-Benedyktyński z 1917 roku, poświęcił tej kwestii 3 kanony¹, natomiast Kodeks z 1983 roku – tylko jeden kanon o dość ogólnej treści².

Podejmując w niniejszym artykule kwestię obowiązku wizytowania wspólnot zakonnych przez właściwych przełożonych w 30 lat od wydania KPK/1983, można postawić pytanie: czy wizytacje kanoniczne mające na celu m.in. umożliwienie spotkań i rozmów z przełożonymi są jeszcze potrzebne współczesnym zakonnikom? Mają oni przecież obecnie wiele możliwości kontaktowania się ze swymi przełożonymi

¹ KPK/1917, kan. 511-513.

² KPK/1983, kan. 628.

za pomocą rozlicznych i ogólnie dostępnych środków komunikacji, a także za pośrednictwem listów okólnych wysyłanych przez przełożonych oraz biuletynów i czasopism wydawanych wewnątrz instytutów. Tak wszechstronna i pełna inspiracji komunikacja przyczynia się bezsprzecznie do powstania i zacieśniania więzi między zakonnikami, rozwija poczucie przynależności do tego samego instytutu, uwrażliwia na wspólne problemy, pozwala w nich uczestniczyć wszystkim członkom. Czy zatem wizytacja kanoniczna, będąca w przeszłości kardynalną instytucją życia zakonnego, spełnia jeszcze swe zadania, czy może jest już tylko reliktem przeszłości i formalnością? I czy za utratą jej znaczenia nie przemawia fakt, że dziś mało się o niej mówi, a jeszcze mniej pisze, jak wynika z bibliografii przedmiotu?

Aby odpowiedzieć na powyższe pytania i rozstrzygnąć inne kwestie związane z wizytacją w obecnych czasach, wydaje się koniecznym przyjrzenie się powstaniu, celowi i znaczeniu tej instytucji w historii życia zakonnego.

1. Pojęcie i historia wizytacji kanonicznej

Łaciński termin *visito*, *-are* oznacza: odwiedzać, zjawiać się, pokazywać, dać się widzieć, oglądać, wizytować, wyświadczać łaskę, wspierać, ale także doświadczyć i karać³. Słowo „wizytacja” we wszystkich swych znaczeniach odnoszono w tekstach Pisma św. do działania Boga względem Izraela. Także Chrystus w spotkaniach z ludźmi jest ukazywany w Nowym Testamencie jako dobry pasterz, nauczyciel i lekarz⁴. Jego następcy – apostołowie odbywali wiele podróży w celu odwiedzenia nowych gmin chrześcijańskich, spotkania się z wiernymi, głoszenia Ewangelii i ustanowienia biskupów, którzy następnie kontynuowali ich działalność⁵. Już sama etymologia terminu „biskup” (*episcopus*, *-i*) wskazuje na sprawowanie nadzoru i czu-

³ A. JOUGAN, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Warszawa 1992, s. 736; J. SONDEL, *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*, Kraków 1997, s. 997-998.

⁴ J. OBERSTE, *La visita canonica, dalle origini al Concilio di Trento*, Dizionario degli Istituti di Perfezione (odtąd: DIP), v. X, col. 115.

⁵ Tamże.

wanie nad powierzoną wspólnotą⁶. W Dziejach Apostolskich można więc znaleźć istotne elementy „wizytacji”, która później stała się kościelną praktyką, właściwą także zakonom. Do życia pierwszej wspólnoty jerozolimskiej opisanej w Dziejach Apostolskich jako do wzoru nawiązywali pierwsi zakonodawcy, fundując klasztory do wspólnego zamieszkania przez mnichów. Podobnie też instytucja wizytacji kanonicznych polegająca głównie na spotkaniach przełożonego z członkami klasztoru lub zakonu czerpie swe wzorce z Pisma Świętego, towarzysząc życiu monastycznemu od jego początków⁷.

Wizytacje przeprowadzane w klasztorach nazywano kanonicznymi, ponieważ nie odbywały się one w sposób dowolny, lecz według określonych kanonów prawa kościelnego⁸.

Już organizacja pierwszych klasztorów na Pustyni Egipskiej przewidywała ich regularne wizytowanie przez założyciela – św. Pachomiusza. W kolejnych wiekach wizytacje takie stały się koniecznością, gdyż w pobliżu klasztorów macierzystych powstawały przeoraty, których przełożeni byli zobowiązani do podporządkowania się przełożonemu klasztoru macierzystego. Dotyczyło to zwłaszcza klasztorów benedyktyńskich, m.in. na Monte Cassino i w Cluny⁹. Sobór Laterański IV¹⁰ w konstytucji 12 wprowadził prowincję jako jednostkę nadrzędną dla klasztorów jednego zakonu na danym terenie. Przełożeni klasztorów autonomicznych tych prowincji zbierali się co trzy lata na kapitułę w celu omówienia spraw dotyczących dyscypliny w klasztorach i wyznaczenia wizytatorów, którzy w ciągu trzech kolejnych lat mieli obowiązek zwizytowania wszystkich klasztorów danej prowincji¹¹.

⁶ A. JOUGAN, *Słownik kościelny...*, s. 227; J. SONDEL, *Słownik łacińsko-polski...*, s. 333.

⁷ P. LODOVICO, G. FANFANI, *Il diritto delle religiose conforme al Codice di Diritto Canonico*, Torino-Roma 1922, s. 48; J. OBERSTE, *La visita canonica...*, col. 115.

⁸ G. ROCCA, *Visita*, DIP, v. X, Roma 2003, col. 113; J. TORRES, *Visita. IV. Il CIC²*, DIP, v. X, Roma 2003, col. 128; A. GARDIN, *La visita canonica. Considerazioni e indicazioni pratiche*, Informations SCRS 26/2(2000)107.

⁹ J. OBERSTE, *La visita canonica...*, col. 115.

¹⁰ SOBÓR LATERAŃSKI IV (1215), *Konstytucja 12. O kapitulach generalnych mniichów*, w: Dokumenty soborów powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski, t. II (869-1312) Kraków 2003, s. 248-251.

¹¹ J. OBERSTE, *La visita canonica...*, col. 116.

Nieco inaczej przedstawiała się sprawa wizytacji kanonicznych w klasztorach autonomicznych mniszek. Ze względu na obowiązek zachowania ścisłej klauzury mniszki nie miały swych przełożonych generalnych i dlatego poszczególne klasztory wizytowali miejscowi biskupi. Natomiast do kierowania klasztorami mniszek, które miały męską gałąź zakonu, i do ich wizytowania od XIII wieku zaczęto wyznaczać jednego z przeorów¹².

Pewną nowość w wizytowaniu klasztorów żeńskich przyniosły fundacje nowych zgromadzeń żeńskich o charakterze centralnym. W przypadku jednego z nich – Instytutu Błogosławionej Maryi Dziewicy (tzw. Panien Angielskich) założonego przez Mary Ward¹³ – konstytucja *Quamvis iusto* papieża Benedykta XIV z 1749 r.¹⁴ upoważniała przełożoną generalną do wizytowania domów zakonnych, pozwalając jej jednak tylko na przeniesienie członkini z jednego domu do drugiego oraz na edukację dziewcząt. Wszystkie inne zadania związane z wizytacją kanoniczną należały do miejscowego biskupa¹⁵. W XIX w. przyznawano coraz więcej praw przełożonym generalnym instytutów żeńskich o charakterze centralnym, ujmując jednocześnie uprawnień wizytującym te instytuty równolegle biskupom. W instytutach podzielonych na prowincje przełożona generalna mogła wyznaczać także wizytatorki do przeprowadzenia wizytacji w poszczególnych prowincjach¹⁶.

Z upływem czasu większość kwestii dotyczących wizytacji pozostawiano do ustalenia prawu własnemu poszczególnych instytutów, zamieszczając w kanonach powszechnego prawa kanonicznego tylko

¹² Tamże, col. 119-120.

¹³ M. I. WETTER, *Maria Ward*, Vita Consacrata 21(1985)935; W. NIGG, *Mary Ward. Założycielka Angielskich Panien*, Opole 1986, s. 7; M. I. WETTER, *Ward, Maria*, DIP, Roma 2003, v. X, col. 583; M. PABLO-ROMERO, *Una mujer movida por el Espíritu. María Ward. Fundadora del I.B.V. María (1585-1645)*, Vida Religiosa 83(1997)332; B. SZEWCZUL, *Działalność zakonodawcza bł. Honorata Koźmińskiego a nowe instytuty w Kościele katolickim. Studium prawno-historyczne*, Warszawa 2008, s. 202-213.

¹⁴ BENEDICTUS XIV, Const. *Quamvis iusto*, w: Codicis Iuris Canonici Fontes, cura P. Gasparri, vol. II, Romae 1948, nr 398.

¹⁵ G. ROCCA, *La visita canonica dal concilio di Trento al CIC'*, DIP, v. X, Roma 2003, col. 124.

¹⁶ Tamże.

sprawy najistotniejsze, jak wynika z ustawodawstwa Kodeksów Prawa Kanonicznego z 1917 r. i 1983 r.¹⁷

Konkludując trzeba zauważyć, że na przestrzeni wieków ukształtowały się cztery rodzaje wizytacji kanonicznych. Pierwszą z nich była wizytacja przeprowadzana przez właściwych przełożonych instytutu, a więc będąca wizytacją wewnętrzną zakonu. Pozostałe miały charakter zewnętrzny, ponieważ nie były dokonywane przez osoby będące członkami zakonu. Należały do nich wizytacje biskupów diecezji, na terenie których znajdowały się klasztory, oraz wizytacje nadzwyczajne, czyli wizytacja apostolska, przeprowadzana przez papieża lub właściwą kongregację Stolicy Apostolskiej, oraz państwowa, dokonywana przez zainteresowanego władcę państwa¹⁸. Trzeba nadmienić, że wizytacje zewnętrzne nigdy nie cieszyły się uznaniem zakonników, którzy zawsze dążyli do zachowania pewnej przestrzeni wolności dla swego życia klasztornego i prowadzenia działalności apostolskiej, chociażby poprzez uzyskanie tzw. egzempcji¹⁹.

1.1. Sposób przeprowadzania wizytacji

Istotne elementy wizytacji kanonicznych w życiu zakonnym – jak już wspomniano wyżej – opierały się na doświadczeniu wizytacji przeprowadzanych przez biskupów w kościele pierwotnym. Pierwsze wizytacje dokonywane przez założycieli zakonów nie pozostawiły po sobie świadectw. Dopiero źródła zakonu cystersów podają pewne informacje na ten temat. Według tradycji cysterskiej z XII-XIII wieku wizytacja kanoniczna zakonna była zapowiadana pismem podającym dzień jej rozpoczęcia, czas trwania oraz ewentualnie liczbę wizytatorów. Główny wizytator po swym przybyciu do klasztoru inicjował wizytację na zwołanej kapitule wspólnoty. Wygłaszał wówczas przemowę wyjaśniającą znaczenie duchowe przedsięwzięcia, tj. zachętę do

¹⁷ KPK/1917, kan. 511-513; KPK/1983, kan. 628.

¹⁸ G. ROCCA, *Visita*, DIP, v. X, Roma 2003, col. 113.

¹⁹ G. ROCCA, *Visita. V. Conclusioni*, DIP, v. X, Roma 2003, col. 159; B. ESPOSITO, *Alcune riflessioni sul superiore maggiore in quanto ordinario e sulla valenza ecclesiologicalica e canonica della qualifica*, *Angelicum* 78(2001)675-678.

miłości braterskiej oraz pokoju we wspólnocie, informował o zakresie swej władzy w czasie wizytacji oraz ogłaszał oficjalne jej rozpoczęcie. Wizytator przeprowadzał rozmowy z wszystkimi członkami wspólnoty, kończąc na jej przełożonym. Wizytacja dotyczyła najczęściej przeglądu stanu dyscypliny życia zakonnego we wspólnocie, kierownictwa przełożonego w zakresie praktyk duchowych oraz spraw materialnych klasztoru. Ze sprawozdań z wizytacji w kongregacji kluniackiej wynika, że zakres kontroli był bardzo szeroki i dotyczył praktycznie wszystkich dziedzin życia klasztornego, tzn. zarówno strony duchowej, jak i doczesnego bytowania zakonników, np. sprawowania urzędów, sposobu zachowania się, zaciągniętych długów, dyscypliny zakonnej, dormitorium, pożywienia i odzieży, relacji z władzą cywilną, procesów, stanu budynków i remontów²⁰.

Na zakończenie kontroli wizytator sporządzał dokument wizytacyjny, w którym zamieszczał wnioski dotyczące zauważonych błędów. W niektórych zakonach w nawiązaniu do dokumentu wizytacyjnego przygotowywano na kapitułę roczną sprawozdanie z wykonania owych wniosków²¹.

Podobnie św. Franciszek z Asyżu w swojej *Regule niezatwierdzonej* zobowiązywał przełożonych do wizytowania braci głównie w celu ich duchowego umocnienia, ale także właściwego rozmieszczenia w konwentach²².

Św. Teresa z Avila zalecała przejrzenie w ramach wizytacji księgi rozchodów klasztoru. Przy tej okazji zauważyła (i to wizytator też powinien mieć na względzie), że podstawowe potrzeby sióstr należy zaspokajać z własnych dochodów klasztoru, gdyż w przeciwnym razie w sytuacji niedostatku lub nędzy każda siostra sama będzie troszczyć

²⁰ J. OBERSTE, *La visita canonica...*, col. 115.

²¹ Tamże.

²² Św. FRANCISZEK Z ASYZU, *Regula niezatwierdzona*, rozdz. 4: „W imię Pańskie! Wszyscy bracia, którzy są ustanowieni ministrami i sługami innych braci, niech rozmieszczają swoich braci w prowincjach i w miejscach, w których będą, niech ich często odwiedzają i w sposób duchowy napominają i umacniają. A wszyscy inni moi umiłowani bracia niech będą im bardzo posłuszni we wszystkich sprawach dotyczących zbawienia duszy i niesprzecznych z naszym sposobem życia”.

się o siebie, korzystając m.in. z pomocy krewnych, co w konsekwencji spowoduje całkowite rozluźnienie życia w klasztorze. Powinno się też zwracać uwagę na to, jakie pożywienie mają zakonnicy, jak się do siebie odnoszą, jak dbają o chorych członków wspólnoty i czy są zaspokojone ich podstawowe potrzeby²³. Święta Teresa wychodzi z założenia, że jeżeli zakonnice gorliwie służą Bogu i nie mają wygórowanych wymagań, nie zabraknie im tego, co potrzebne do życia²⁴.

Podczas wizytacji powinno się według św. Teresy sprawdzać również, czy jest zachowywana klauzura, tj. odosobnienie od świata, będące jednym z istotnych elementów życia zakonnego, a także czy przełożona traktuje wszystkich z jednakową troską i nie zawiera się we wspólnocie niewłaściwych przyjacieli. Zadaniem wizytatora jest też zwrócenie uwagi na sposób odmawiania modlitw oraz zbadanie, czy przełożony nie nakazuje dodatkowych modlitw i umartwień, ponieważ może w ten sposób doprowadzić do przeciążenia podwładnych i utraty przez nich zdrowia, w wyniku czego nie będą w stanie podołać swoim obowiązkom²⁵.

KPK/1917 w kanonach 511-513 zamieścił przepisy dotyczące sposobu dokonywania wizytacji kanonicznych w instytutach zakonnych, obligując wyższych przełożonych do przeprowadzania wizytacji podległych sobie domów zakonnych. Częstotliwość wizytacji oraz to, którzy przełożeni są do nich zobowiązani, pozostawiono do uregulowania w konstytucjach poszczególnych instytutów²⁶. Prawodawca podkreślił również, że wizytator ma prawo i obowiązek pytać o to, co uznaje za potrzebne i odnosi się do zakresu wizytacji. Zakonnicy z kolei mają obowiązek udzielania odpowiedzi zgodnie z prawdą, a przełożonym wspólnot nie wolno w jakikolwiek sposób odwozić ich od tego obowiązku albo w inny sposób przeszkadzać celowi wizytacji. W przypadku nadużyć ze strony przełożonych groziły im kary przepisane w kan.

²³ Św. TERESA Z AVILA, *Sposób wizytowania klasztorów*, w: Tenże, *Dzieła*, t. III, Kraków 1995, s. 205; Tenże, *Księga życia*, w: Tenże, *Dzieła* t. I, Kraków 1997, s. 154-171.

²⁴ Św. TERESA Z AVILA, *Sposób wizytowania klasztorów*, s. 205.

²⁵ Tamże, s. 207- 214.

²⁶ KPK/1917, kan. 511.

2413, łącznie ze zdjęciem z urzędu i zakazem obejmowania urzędu przełożonego²⁷.

Sposób wizytowania klasztorów zasadniczo nie zmienił się i wciąż nawiązywał do początków życia monastycznego. Także treść rozmów wizytatora z zakonnikami nadal dotyczyła zachowania ślubów zakonnych, relacji między członkami wspólnoty, ich uczestnictwa w sakramentach, odmawiania liturgii godzin, kapituły win, zachowania milczenia w ciągu dnia oraz w wyznaczonych miejscach klasztoru, wyżywienia, prowadzonych dzieł apostolskich, odbywanych podróży oraz spraw związanych z rozmównicą²⁸. Treści rozmów z zakonnikami były objęte tajemnicą, ale wizytator mógł je wziąć pod uwagę, jeżeli zachodziła konieczność skarcenia zakonnika lub przeniesienia go do innego domu zakonnego²⁹. Spotkanie ze wszystkimi zakonnikami na zakończenie wizytacji mogło mieć miejsce w kaplicy lub w sali kapitulnej, a wizytator powinien podczas niego łagodzić nieporozumienia oraz dodawać wizytowanej wspólnotcie odwagi na drodze życia zakonnego. Zostawiał on raport z wizytacji obejmujący zarówno dobre, jak i złe strony życia wspólnoty lub zakonu. Wnioski powinny być nieliczne i sformułowane w sposób jasny i zrozumiały. Kopię raportu końcowego wizytator przesyłał kompetentnej władzy instytutu³⁰.

W czasie Soboru Watykańskiego II i w okresie posoborowym tematyka rozmów wizytacyjnych poszerzyła się o zagadnienia dotyczące charyzmatu instytutu, jego inkulturacji, myśli założycieli, a także życia braterskiego we wspólnotcie zakonnej, formacji duchowej zakonników, modlitwy i realizacji rad ewangelicznych w ujęciu soborowym³¹.

²⁷ KPK/1917, kan. 513; P. BASTIEN, *Direttorio canonico ad uso delle congregazioni di voti semplici*, Torino-Roma 1926, s. 290-298; G. ROCCA, *Visita. III. Il CIC¹*, DIP, v. X, Roma 2003, col. 125.

²⁸ G. ROCCA, *Visita. III. Il CIC¹*, DIP, v. X, Roma 2003, col. 125.

²⁹ Tamże, col. 126.

³⁰ Tamże, col. 126.

³¹ S. HOLLAND, *Le visite canoniche dopo il concilio Vaticano II*, DIP, v. X, Roma 2003, col. 126-127; A.D., *Significato della visita canonica. Un passaggio di grazia*, Testimoni 15(2003)14-15; A. ARRIGHINI, *Lettera di un provinciale dopo la visita canonica. Franchezza e fiducia*, Testimoni 18(2008)8-9.

Ze względu na dające się wyraźnie zauważyć zanikanie relacji międzyosobowych w społeczeństwie coraz większą uwagę zwracano w czasie wizytacji na osobisty dialog przełożonego z podwładnymi, niezbędny do ich wzajemnego poznania się, a następnie właściwego kierowania wspólnotą. Dialog pomagał również przełożonym przyjmującym młodych zakonników na kolejny etap formacji zwłaszcza w dużych instytutach w gruntowniejszym, osobistym zapoznaniu się z ich problemami i działalnością. Trzeba jednak podkreślić, że ten bardzo potrzebny dialog nie mógł odwracać uwagi przełożonego od ważnych spraw instytutu, prowincji i wspólnoty³².

1.2. Cel wizytacji kanonicznej

Jak wynika z wyżej przedstawionych dociekań, celem wizytacji kanonicznej od początku istnienia tej instytucji było nawiązanie relacji między podwładnymi i przełożonymi poprzez osobiste spotkanie z nimi i rozmowę dotyczącą podstawowych kwestii życia zakonnego, a także sprawdzenie, czy w życie wspólnoty nie wkraśli się nadużycia i niewłaściwości. Spotkania te służyły jednocześnie umocnieniu jedności zakonników oraz tożsamości zakonu. Stanowiły one skuteczną pomoc dla przełożonych w kierowaniu instytutem dzięki lepszej możliwości poznania zakonników i ich problemów, ale także dostarczały bardzo często ważnych sugestii przekazywanych wizytującemu przełożonemu przez wizytowanych członków wspólnoty klasztornej. Celem wizytacji, adekwatnie do znaczenia tego terminu, było również – a może przede wszystkim – przeprowadzenie przeglądu, czyli kontroli życia w danej wspólnotcie³³. Dlatego też św. Teresa z Avila w dziele dotyczącym wizytowania założonych przez siebie klasztorów pisze wprost, że zadaniem wizytacji jest usunięcie i poprawienie z miłością zauważonych błędów³⁴. Jej zdaniem należy zwrócić szczególną uwagę na to, czy

³² S. HOLLAND, *Le visite canoniche...*, col. 127.

³³ P. LODOVICO, G. FANFANI, *Il diritto delle religiose conforme...*, s. 48; G. ROCCA, *Visita*, col. 112-113; D. ANDRÉS, *Le forme di vita consacrata. Commentario teologico-giuridico al Codice di diritto canonico*, Roma 2005^s, s. 193; A. ARRIGHINI, *C'era una volta la visita canonica*, *Testimoni* 3(2007)23.

³⁴ ŚW. TERESA Z AVILA, *Sposób wizytowania klasztorów*, s. 203: „Wizytację bowiem

wspólnota wiernie zachowuje konstytucje. Święta uważa, że jeżeli są zaniedbania w tej dziedzinie i nie podejmuje się prób ich naprawienia, to na nic się zdadzą wizytacje kanoniczne, które mają za zadanie prowadzić do wierniejszego zachowywania reguły i konstytucji³⁵.

1.3. Wizytacje dokonywane przez biskupa diecezjalnego

Pisma ojców Kościoła i pierwsze sobory ukazują prawo nabyte biskupów do wizytacji klasztorów znajdujących się na terenie ich diecezji. Synod w Laodycei (ok. 360 r.)³⁶ zobowiązywał biskupów do przeprowadzania regularnej kontroli wspólnot mniszych istniejących w diecezji. Prawo to obowiązywało do końca średniowiecza, kiedy ukształtowała się instytucja egzempcji, czyli wyjęcia przez papieża niektórych klasztorów spod władzy biskupa i poddania ich sobie lub innej władzy kościelnej³⁷. Wówczas w celu zastąpienia wizytacji biskupich w klasztorach wyjętych wprowadzono instytucję wizytacji legatów papieskich. Poza tym w związku z łączeniem się klasztorów tego samego zakonu coraz większego znaczenia nabierały wizytacje wewnętrzne przeprowadzane przez przełożonych zakonnych i kapituły generalne³⁸.

Biskupi diecezjalni, mimo ograniczania zakresu ich władzy nad zakonnikami, wciąż posiadali prawo wizytowania klasztorów, zwłaszcza żeńskich i tych na prawach diecezjalnych. Jeszcze KPK/1917 r., systematyzując wcześniej obowiązujące normy w tej dziedzinie, ukazuje bardzo szeroki zakres kompetencji biskupa diecezjalnego podczas wizytacji domów zakonnych i klasztorów znajdujących się na terenie jego diecezji. Dokonywał on co 5 lat³⁹ wizytacji nie tylko klasztorów niezależnych i domów zgromadzeń zakonnych męskich i żeńskich na

przeprowadza się w tym celu, aby z miłością usunąć i poprawić błędy. Jeśli więc zakonnice nie nabiorą przekonania, że pod koniec roku będą skarcone i ukarane w tym, co przewiną, przejdzie rok i drugi i obserwa klasztorna zacznie się rozluźniać do tego stopnia, że później, choćby chciano zapobiec złemu, już nie będzie można”.

³⁵ Św. TERESA Z AVILA, *Sposób wizytowania klasztorów*, s. 207-214.

³⁶ A. ZNOSKO, *Kanony Soboru lokalnego w Laodycei (343 r.)*, w: *Kanony Kościoła Prawosławnego w przekładzie polskim*, t. I, Warszawa 1978, s. 168-175.

³⁷ KPK/1983, kan. 591; J. OBERSTE, *La visita canonica...*, col. 116.

³⁸ J. OBERSTE, *La visita canonica...*, col. 115.

³⁹ KPK/1917, kan. 512.

prawie diecezjalnym, ale także klasztorów mniszek podlegających bezpośrednio Stolicy Apostolskiej oraz podległych zakonnikom regularnym, gdyby przełożony zakonny nie wizytował tych klasztorów od pięciu lat. Biskup wizytował także kongregacje kleryckie na prawie papieskim, nawet wyjęte, w sprawach dotyczących kościoła, zakrystii, kaplicy publicznej i konfesjonau, nie mógł jednak zmieniać konstytucji i badać spraw gospodarczych wspólnoty klasztornej ani ingerować w jej zarząd wewnętrzny. Tylko w laickich mógł sprawdzić, czy karność jest zgodna z konstytucjami, czy nie wykracza się przeciwko klauzurze, czy panują zdrowa nauka i dobre obyczaje, czy przystępuje się w sposób należyty do sakramentów. Gdyby przełożeni wykrytych nadużyć nie ukrócili, zadanie to należało do biskupa, a w ważnych sprawach niecierpiących zwłoki on sam mógł podjąć decyzję, a następnie wysłać dekret do Stolicy Apostolskiej⁴⁰.

Aktualne obowiązki biskupów diecezjalnych dotyczące wizytacji kanonicznych przeprowadzanych w instytucjach zakonnych zostaną omówione w dalszej części artykułu.

2. Wizytacja kanoniczna według KPK/1983

Zamieszczenie w KPK/1983 kanonu 628 normującego problematykę wizytacji kanonicznej wskazuje na utrzymanie i potrzebę tej instytucji w życiu zakonnym. Z dość ogólnej treści kanonu wynika, że większość spraw dotyczących wizytacji pozostawiono do ujęcia w prawie własnym poszczególnych instytucji. Paragraf pierwszy stwierdza, że prawo własne powinno regulować, którzy przełożeni mają obowiązek przeprowadzania wizytacji, jak często i w jaki sposób powinni oni wizytować domy i powierzonych sobie zakonników⁴¹.

⁴⁰ KPK/1917, kan. 618; P. BASTIEN, *Direttorio canonico ad uso delle congregazioni...*, s. 196-201.

⁴¹ KPK/1983, kan. 628 § 1: „Przełożeni, ustanowieni przez własne prawo instytucji, powinni w określonym czasie wizytować domy i członków sobie powierzonych zgodnie z przepisami wspomnianego prawa własnego”; R. MCDERMOTT, *The service of authority and obedience: The canonical visitation of major superiores Canon 628 §§1, 3*, *Periodica* 99(2010)549; A. DALL'OSTO, *Scopo e attuazione della visita canonica. Occasione di rinnovamento*, *Testimoni* 6(2001)14.

Z zasady obowiązek przeprowadzania wizytacji mają przełożeni wyżsi. Jednak niektórzy z nich z różnych powodów nie chcą lub nie są w stanie osobiście dokonywać wizytacji domów i zakonników w odległych często prowincjach. Stąd obowiązek ten mogą delegować na innych zakonników nazywanych wizytatorami, zwłaszcza na członków rad prowincjalnych i generalnych. W niektórych instytutach istnieje stały urząd wizytatora⁴².

Na temat sposobu przeprowadzania wizytacji Stolica Apostolska nie wydała żadnego dokumentu, rozwiązania praktyczne pozostawiając do uregulowania prawu własnemu poszczególnych instytutów. Powinny one wykorzystać praktykę już istniejącą, opisaną w dużym stopniu w niniejszym artykule, a opartą głównie na wskazaniach zawartych w podręczniku P. Bastiena, stanowiącym komentarz do KPK/1917 r. i przeznaczonym do użytku zgromadzeń zakonnych o ślubach prostych⁴³.

Współczesna znikoma literatura przedmiotu również dostarcza pewnych praktycznych wskazówek dotyczących znaczenia i sposobu przeprowadzania wizytacji. Szczególnie wartościowe są artykuły przełożonych, którzy osobiście przeprowadzili wiele wizytacji kanonicznych w swoich zakonach⁴⁴. Na uwagę zasługuje ich cenne spostrzeżenie, że z istoty kanonu 628 wypływa zaproszenie do traktowania przez wspólnotę wizytacji kanonicznej jako przejścia i bliskości samego Chrystusa. Co więcej – że to On sam wizytuje. Takie spojrzenie powinno podnieść wartość wizytacji kanonicznej i przekonać wspólnotę, że wizytacja jest łaską⁴⁵.

⁴² D.J. ANDRÉS, *Los superiores religiosos de los religiosos según el Código de Derecho Canónico. VII – Estatuo específico de los superiores visitadores*, Commentarium pro Religiosis et Missionariis 85/1-2(2004)9; A. GARDIN, *La visita canonica. Considerazioni e indicazioni pratiche*, Informationes SCRIS 26/2(2000)108.

⁴³ P. BASTIEN, *Direttorio canonico ad uso delle congregazioni...*, s. 290-298.

⁴⁴ A. GARDIN, *La visita canonica...*, s. 107-124; A.D., *Significato della visita canonica...*, s. 13-15; A. ARRIGHINI, *Lettera di un provinciale dopo la visita canonica...*, s. 7.

⁴⁵ A.D., *Significato della visita canonica...*, s. 14.

2.1. Konieczność wizytacji kanonicznych

Mimo że instytucja wizytacji istnieje od czasu powstania życia monastycznego i z upływem wieków mogła się w niektórych instytutach mniej lub bardziej zdezaktualizować, należy ją zaliczyć do ważnych i żywotnych elementów życia zakonnego także obecnie. D.J. Andrés, A. Gardin i inni autorzy podkreślają jej aktualność i użyteczność. Zdaniem A. Gardina przełożony wyższy nie może właściwie kierować instytutem, jeżeli wcześniej nie spotka się z jak największą liczbą zakonników prowincji lub instytutu oraz nie odwiedzi ich wspólnot i domów zakonnych. Nie można bowiem zarządzać instytutem z tzw. „centrum”, czyli kurii generalnej lub prowincjalnej, nawet z wykorzystaniem coraz doskonalszych środków wzajemnej komunikacji. Przełożony powinien bywać także na peryferiach instytutu. Samym zakonnikom często trudno jest przybyć do przełożonego wyższego, a o niektórych sprawach można poinformować go tylko podczas indywidualnej rozmowy. Poza tym – jak sama nazwa wizytacji wskazuje – jest to „widzenie się” i spotkanie z zakonnikiem w miejscu jego zamieszkania, tam, gdzie on pracuje i wypełnia swoje codzienne praktyki zakonne i gdzie napotyka szereg problemów w życiu braterskim i działalności. Jest to poznanie zakonnika nie zza biurka lub przez telefon czy nawet za pośrednictwem kamery internetowej, lecz osobiście, spotykając się z nim twarzą w twarz i wysłuchując go⁴⁶.

2.2. Częstotliwość wizytacji

Częstość przeprowadzania wizytacji pozostawiono do uregulowania prawu własnemu instytutu, które powinno mieć na względzie zachowanie istoty wizytacji kanonicznych, bez mylenia jej czy zastępowania przez wizyty przełożonych mniej formalne, określane dziś mianem

⁴⁶ D.J. ANDRÉS, *Los superiores religiosos de los religiosos según el Código de Derecho Canónico...*, s. 7; A. GARDIN, *La visita canonica...*, s. 109-110; A. DALL'OSTO, *Scopo e attuazione della visita canonica...*, s. 14; L. VAN LOOY, *Il governo provinciale di una congregazione religiosa. Il servizio dell'autorità*, <http://www.usminazionale.it/risultati.htm?cx=015792054140854925028%3Ayqpmgpeibcm&cof=FORID%3A11&q=visita+canonica&sa=Cerca> [strona z dnia 01.10.2013].

animacyjnych, pasterskich, ojcowskich, braterskich czy okazyjnych, które przełożony także może odbywać w podległych sobie wspólnotach⁴⁷. Trzeba zauważyć w tym miejscu, że wizytacja kanoniczna sama w sobie powinna zawierać zarówno element braterskości, jak i relacji ojcowskich między wizytującym przełożonym a podwładnymi. Musi ona także pobudzać do gorliwości na drodze życia zakonnego. Stąd rodzi się pytanie o potrzebę wyżej wspomnianych innego rodzaju wizyt przełożonego, oprócz oczywiście okazyjnych, gdyż te różnią się zasadniczo od wizytacji kanonicznych, które zawsze są wcześniej zapowiadane. Tymczasem można zauważyć, że przełożeni skłaniają się coraz częściej do delegowania wizytacji kanonicznych na innych zakonników, pozostawiając sobie zadanie przeprowadzenia wizytacji braterskich lub ojcowskich⁴⁸.

2.3. Wizytacja jako wizyta kompletna

Wizytacja kanoniczna zasługuje na szczególną uwagę, ponieważ zapewnia spotkaniu zakonników z przełożonym bezsporną kompletność, umożliwia poruszenie wszystkich problemów dotyczących realiów życia wspólnoty i poszczególnych jej członków. W przeciwieństwie do niej inne wizyty dotyczą zazwyczaj tylko jednej sprawy, np. trudności międzyosobowych we wspólnocie, mianowania nowego przełożonego, zniesienia domu zakonnego czy podjęcia nowej działalności apostołskiej. Podczas wizytacji kanonicznej przełożony stara się zapoznać ze wszystkimi sprawami dotyczącymi życia wspólnoty i domu, które można ująć w trzech wymiarach: zjednoczenie z Bogiem, życie braterskie oraz działalność wspólnoty i poszczególnych jej członków w szerokim zakresie, a więc prowadzi także rozmowy z osobami, z którymi zakonnicy współpracują, łącznie z biskupem die-

⁴⁷ D.J. ANDRÉS, *Los superiores religiosos...*, col. 128; A. GARDIN, *La visita canonica. Considerazioni e indicazioni pratiche*, Informationes SCRIS 26/2(2000)108; P.L. NAVA, *La visita canonica. Indicazioni di metodo e linee programmatiche*, Consacrazione e Servizio 51/5(2002)39; A. ARRIGHINI, *C'era una volta la visita canonica*, Testimoni 3(2007)24.

⁴⁸ A. GARDIN, *La visita canonica...*, s. 108.

cejalnym, jeżeli prowadzą parafie. Innymi słowy przełożony wizytujący wspólnotę nie może zamknąć się w pokoju i przyjmować na rozmowy poszczególnych zakonników, kończąc na przełożonym. Musi on uczestniczyć przez jakiś czas w codziennym życiu wspólnoty, tak aby poczuł jej styl bycia i klimat. Tymczasem z komentarza P. Bastiena wynika, że w przeszłości tak właśnie odbywano wizytacje kanoniczne – wizytator prosił na rozmowę członków wspólnoty, kończąc ją zazwyczaj na rozmowie z Przełożonym (przez duże „P”)⁴⁹. Obecnie zwraca się też uwagę, aby wizytacja nie przebiegała w świątecznej atmosferze ze względu na gościa, jakim jest przełożony – wizytator⁵⁰. W związku z kompletnością wizytacji i obejmowania nią wszystkich aspektów życia zakonnego nie może ona również być spontaniczna, improwizowana, lecz przełożony musi się do niej wcześniej przygotować⁵¹.

2.4. Umiejętność słuchania przez wizytatora

We współczesnych wskazówkach wizytacyjnych podkreśla się znaczenie zdolności przełożonego do słuchania podwładnych. Wprawdzie osoba przełożonego nie skłania już podwładnych, jak to było przyjęte w przeszłości, do okazywania poddania i zbytnej podległości wobec przełożonego, jednak zwłaszcza wizytacje przełożonego generalnego w dużych instytucjach mogą jeszcze sprawiać wrażenie spotkania niezwykłego i nadzwyczajnego. Wizytujący powinien dać się poznać jako brat spośród braci, bez okazywania z jednej strony swojej wyższości z racji sprawowanej władzy, a z drugiej popadania w stan zbytniego paternalizmu⁵². Św. Teresa z Avila doszła do przekonania, że wizytujący przełożony powinien być z jednej strony przystępny i okazywać

⁴⁹ P. BASTIEN, *Direttorio canonico ad uso delle congregazioni...*, s. 292: „Ordinariamente il visitatore fa chiamare tutti I membri della comunità, cominciando dagli ultimo per finire con il Superiore. Quest'ordine non è tuttavia obbligatorio e può essere cambiato col suo inverso”.

⁵⁰ A. GARDIN, *La visita canonica...*, 111-112; A.D., *Significato della visita canonica...*, s. 14-15.

⁵¹ A.D., *Significato della visita canonica...*, s. 14.

⁵² P.L. NAVA, *La visita canonica...*, s. 47-48; A. GARDIN, *La visita canonica...*, 113.

miłość wizytowanym, z drugiej jednak musi być wymagający i nieugięty w sprawach istotnych dla życia zakonnego. Lepiej nawet, żeby zgrzeszył zbytnią surowością niż łagodnością⁵³.

Poza tym od przełożonego wymaga się w dzisiejszych czasach, dla których typowe jest ciągle mówienie, trudnej sztuki cierpliwego słuchania wizytowanych zakonników bez okazywania znudzenia, irytacji, niecierpliwości, wcześniejszego uprzedzenia czy przesądów. Wydaje się, że bez uprzedniej modlitwy przełożonemu trudno jest osiągnąć wymagane do wizytacji usposobienie. Powinien on też traktować swych rozmówców jako osoby dorosłe i unikać pokusy odnoszenia się do nich jak do rozkapryszonych dzieci. Nie może także kończyć ze zniecierpliwieniem rozpoczętych wątków rozmowy, okazując np. brak czasu lub dając poznać rozmówcy, że już wie wszystko o danej sprawie. A. Gardin stwierdza, że przełożony powinien na czas rozmów otworzyć nie tylko umysł, ale przede wszystkim serce – jest to postawa niezbędna do wysłuchania współbraci, którzy w wielu sytuacjach mają obowiązek mówienia, a zawsze mają prawo być wysłuchani⁵⁴.

2.5. Obowiązki wizytowanych zakonników

Postawa zakonników wobec wizytatora powinna być zgodna z normami KPK/1983 r., czyli obowiązuje ich przekazywanie wizytatorowi prawdy, z nauczania *Concilium Vaticanum II* wynika natomiast, że obie strony powinny mieć do siebie zaufanie. W takiej atmosferze od zakonników oczekuje się mówienia prawdy w miłości, tzn. odpowiedzi obiektywnych, wolnych od niechęci, zawziętości i animozji oraz

⁵³ Św. TERESA z AVILA, *Sposób wizytowania klasztorów*, s. 202-203.

⁵⁴ KPK/1983, kan. 618 : „[Przełożeni – B. Sz.] Winni też chętnie ich wysłuchiwać i popierać wspólną inicjatywę mającą na uwadze dobro instytutu i Kościoła; B. BOCCARDELLI, *La dignità del religioso e la potestà del superiore nel nuovo Codice di Diritto Canonico*, *Il Diritto Ecclesiastico* 97(1986)347; A. GARDIN, *La visita canonica...*, 113; B. BOCCARDELLI, *La dignità del religioso e la potestà del superiore nel nuovo Codice di Diritto Canonico*, *Il Diritto Ecclesiastico* 97(1986)347-348; S.M. ALONSO RODRIGUEZ, *Diritti umani e vita consacrata*, w: *Dizionario Teologico della Vita Consacrata*, dir. A.A. Rodríguez, J.M. Canals Casas, Milano 1994, s. 594; I. IGLESIAS, *Los religiosos ante la manipulación de la libertad de l'hombre*, w: AA.VV., *Religiosos en un mundo inhumano*, Madrid 1982, s. 158.

mających na względzie dobro współbraci, instytutu i Kościoła⁵⁵. Wizytowani są zobowiązani udzielać odpowiedzi tylko wówczas, gdy przełożony pyta ich o coś prawnie, a więc zgodnie z prawem powszechnym i własnym instytutu oraz adekwatnie do władzy przyznanej mu jako wizytatorowi. Pytanie nie byłoby zgodne z prawem, gdyby dotyczyło np. forum wewnętrznego lub własnej intymności⁵⁶ zakonnika lub innych osób albo też spraw jego rodziny. Poza tym zakonnicy są zobowiązani do udania się na rozmowę z wizytatorem tylko wtedy, gdy on sam ich wzywa⁵⁷.

Także przełożony nie może zawieść zaufania rozmówców i ma obowiązek zachowania treści prowadzonych rozmów w tajemnicy. W żadnym wypadku nie mogą one stać się przyczyną późniejszych plotek i pomówień⁵⁸.

W obowiązującym KPK/1983 nie zamieszczono wzmianki o karach przewidzianych dla przełożonych, którzy w jakikolwiek sposób odwodziliby podwładnych od przekazywania prawdy wizytatorowi⁵⁹. Nie oznacza to jednak, że kar takich nie można aplikować na podstawie kanonów 1311, 1312, 1315 i 1399 KPK/1983⁶⁰.

2.6. Przydatność informacji wizytacyjnych

Po zakończeniu wizytacji i odbyciu końcowej rozmowy z całą wspólnotą przełożony powinien poświęcić trochę czasu na całości-

⁵⁵ V. DE PAOLIS, *La vita consacrata nella Chiesa* (edizione rivista e ampliata a cura di Vincenzo Mosca), Venezia 2010, s. 378.

⁵⁶ A. CALABRESE, *Istituti di vita consacrata e Società di vita apostolica*, Città del Vaticano 1997, s. 136; P.L. NAVA, *La visita canonica...*, s. 39.

⁵⁷ KPK/1983, kan. 220: „Nikomiu nie wolno bezprawnie naruszać dobrego imienia, które ktoś posiada, ani też naruszać prawa każdej osoby do ochrony własnej intymności”.

⁵⁸ D. ANDRÉS, *Le forme di vita consacrata...*, s. 194; KPK/1983, kan. 628 § 3; A. GARDIN, *La visita canonica...*, 114.

⁵⁹ KPK/1983, kan. 628 § 3: „Członkowie winni z zaufaniem odnosić się do wizytatora, a gdy prawnie o coś pyta, mają obowiązek odpowiadać zgodnie z prawdą w miłości. Nikomu zaś nie wolno w jakikolwiek sposób odwozić członków od wypełniania tego obowiązku ani też w inny sposób udaremniać celu wizytacji”; R. MCDERMOTT, *The service of authority and obedience...*, s. 547-548.

⁶⁰ D. ANDRÉS, *Le forme di vita consacrata...*, s. 196.

wą i obiektywną lekturę sporządzonych w czasie rozmów notatek, aby dokonać właściwej ich syntezy. Musi przy tym wziąć pod uwagę opinie wszystkich zakonników, a nie tylko najbardziej inteligentnych, wykształconych, młodych czy tylko samego przełożonego wspólnoty wysłuchanego na końcu, którego wypowiedź z tego powodu prawdopodobnie najlepiej zapamiętał. Podczas analizy przebiegu wizytacji przydatne czy wręcz niezbędne będzie odniesienie treści rozmów do istotnych elementów życia zakonnego, do charyzmatu instytutu i jego wyrażenia w konkretnych normach generalnych i szczegółowych własnego prawodawstwa instytutu. Nie można tu pominąć odniesienia dokonanych obserwacji do – jak to się zwykło dziś powtarzać – praktyki Ewangelii. Są takie sytuacje, kiedy ignorowanie prawa kanonicznego jest równoznaczne z brakiem szacunku wobec praw poszczególnych zakonników, wspólnoty i instytutu⁶¹.

Analiza informacji na temat życia wspólnoty powinna posłużyć wizytującemu do aktywizowania poszczególnych zakonników do coraz głębszego przeżywania przez nich swojej konsekracji, ponieważ wizytacja ma za zadanie służyć rewizji życia wspólnoty. Ważną rzeczą jest, aby w czasie wizytacji przełożony zauważył, a następnie podkreślił na spotkaniu wspólnoty nie tylko braki w jej życiu, ale także strony pozytywne. Wizytacja więc jest dobrą okazją do wypełnienia potrójnego wymiaru sprawowania władzy przez przełożonego, tj. uświęcania, nauczania i kierowania podwładnymi⁶².

2.7. Czas po zakończeniu wizytacji

Biorąc pod uwagę cel instytucji wizytacji, można stwierdzić, że zostaje on osiągnięty wraz z jej zakończeniem i wyjazdem wizytatora. Wielokrotnie istnieje jednak odczucie, że wizytacja jest tylko rutynową instytucją i wraz z zamknięciem za wizytatorem drzwi wszystko może powrócić do wcześniejszej normalności. Wspólnota zaczyna żyć dawnym życiem lub tylko z niewielkimi zmianami. A. Gardin na podstawie własnego doświadczenia radzi, aby przełożony generalny jakiś

⁶¹ A. GARDIN, *La visita canonica...*, s. 116-117.

⁶² Tamże, s. 120-122.

czas po wizytacji powrócił osobiście lub przez delegata do zwizytowanej wspólnoty celem sprawdzenia, czy sugerowane przez niego zmiany zostały wprowadzone w życie. Może on też wezwać przełożonego wspólnoty lub prowincji do zdania relacji jemu i radzie generalnej z wprowadzenia zmian zalecanych w dokumencie powizytacyjnym⁶³.

2.8. Wizytacje kanoniczne zarezerwowane dla biskupa diecezjalnego

Powszechne prawo kościelne zapewnia instytutom w zakresie dyscypliny wewnętrznej, a więc także i wizytacji kanonicznych, słuszną autonomię, którą ordynariusze miejsca winni nie tylko zachowywać, ale i jej strzec⁶⁴. Dlatego też w większości instytutów wizytacje należą do obowiązków przełożonych wewnętrznych. Jednak w tych instytutach, które niedawno powstały, rozwijają się i pozostają na prawie diecezjalnym, a więc są pod szczególną opieką biskupa diecezjalnego⁶⁵, wizytacje przeprowadzają biskupi tych diecezji, na terenie których znajdują się domy danego instytutu. Biskup diecezjalny w rozumieniu kan. 134 § 3 może to prawo delegować także na innych, zwłaszcza wikariuszy od spraw zakonnych.

Biskupi lub ich delegaci w czasie swych pasterskich wizytacji w parafiach, a także w sytuacjach koniecznych, mogą wizytować kościoły i kaplice uczęszczane stale przez wiernych oraz szkoły i inne dzieła religijne lub miłosierdzia duchowego, prowadzone przez zakonników niezależnie od tego, czy są członkami instytutów na prawie diecezjalnym czy papieskim. Wizytacji biskupa nie podlegają natomiast szkoły, do których uczęszczają wyłącznie uczniowie instytutu. Gdyby przy okazji wspomnianych wizytacji biskup wykrył nadużycia, powinien powia-

⁶³ A. GARDIN, *La visita canonica...*, s. 123; A.D., *Significato della visita canonica...*, s. 13.

⁶⁴ KPK/1983, kan. 586 § 1: „Poszczególnym instytutom przyznaje się słuszną autonomię życia, zwłaszcza w zakresie zarządzania, dzięki której niech posiadają w Kościele własną dyscyplinę, a także zachowują własne dziedzictwo, o którym mowa w kan. 578. § 2. Ordynariusze miejsca winni tę autonomię zachowywać i jej strzec”.

⁶⁵ KPK/1983, kan. 594: „Instytut na prawie diecezjalnym pozostaje, z zachowaniem kan. 586, pod szczególną opieką biskupa diecezjalnego”.

domić o nich przełożonego, a jeśli to nie odniosłoby skutku, zobowiązany jest sam własną powagą załatwić sprawę⁶⁶.

Podobnie też biskup jest uprawniony i ma obowiązek wizytować w zakresie dyscypliny zakonnej⁶⁷ klasztory niezależne (*sui iuris*), a więc takie, które podlegają jedynie przełożonemu klasztoru i poza nim nie mają innego wyższego przełożonego ani też nie są związane z jakimś instytutem zakonnym tak, że przełożony tego instytutu miałby ustaloną przez konstytucje władzę nad tym klaszturem⁶⁸.

Zakończenie

Podsumowując powyższe rozważania można stwierdzić, że wizytacje kanoniczne są potrzebne w życiu zakonnym także obecnie. Sprzyjają one dialogowi przełożonych wyższych z członkami instytutu, tak nieodzownemu dla właściwego sprawowania władzy i rozwoju życia braterskiego we wspólnotach zakonnych. Dzięki swej kompletności spotkania wizytacyjne mogą służyć rewizji i reformie życia w instytucie, stanowić skuteczne lekarstwo przeciw indywidualizmowi i wyobcowywaniu się zakonników ze wspólnoty. Instytucja ta może być wciąż pożyteczna dzięki elastyczności, jaką zapewnia jej prawodawca powszechny, pozostawiając szczegółowe uregulowania poszczególnym instyutom. Tak więc jej skuteczność, unowocześnienie, dostosowanie do potrzeb przełożonych oraz wizytowanych zakonników zależy ostatecznie od samych członków instytutu i ich przełożonych.

⁶⁶ KPK/1983, kan. 683 § 1.

⁶⁷ Kan. 628 § 2. Biskup diecezjalny ma prawo i obowiązek wizytować, także w zakresie dyscypliny zakonnej: 1° niezależne klasztory, o których w kan. 615; 2° poszczególne domy instytutu na prawie diecezjalnym, położone na jego terytorium; V. DE PAOLIS, *La vita consacrata nella Chiesa* (edizione rivista e ampliata a cura di Vincenzo Mosca), Venezia 2010, s. 376-377; D. ANDRÉS, *Le forme di vita consacrata...*, s. 194-195; A. CHRAPKOWSKI, J. KRZYWDA, *Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego*, w: AA.VV., *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. Tom II, 2. Księga II. Lud Boży. Część III. Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego, Poznań 2006, s. 59; E. GAMBARI, *Życie zakonne po Soborze Watykańskim II*, Kraków 1995, s. 659-660; B.W. ZUBERT, *Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego, Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, Księga II. Lud Boży. Część III*, Lublin 1990, s. 83-86.

⁶⁸ KPK/1983, kan. 615.

Obligation of carrying out the canonical visitation in religious Institutes

Canonical visitation, existing in religious life from its monastic early stage, are still very important for individual monks, religious communities and whole Institutes.

They help to carry on a conversation between major Superiors and Subordinates, what is necessary for proper power exercising, as well as a development of a spiritual and fraternal life.

Visitations - thanks to their completeness, including the whole of a given Institute's life - may help in the improvement of observing the religious law, and become a good remedy against monks' individualism and isolation from their community.

Canonical visitation may still be useful, due to its flexibility, provided by the General Legislator, who leaves detailed regulation to Institute's own law.

Therefore the visitation's value, effectiveness, modernization, and its conformity with needs of Superiors and visited Monks, finally depends only on nothing but the Institute's members and their superiors.

SŁOWA KLUCZOWE: wizytacja kanoniczna, zakonnicy, wizytator, dyscyplina zakonna, obowiązek

KEY WORDS: canonical visitation, Monks, Visitor, monastic discipline, obligation